

História klub – Székesfehérvár

Amikor 1985 késő őszen, egy borongós novemberi délutánon Bona Gábor hadtörténész a székesfehérvári Videoton Oktatási Központ könyvtárának olvasótermében megkezdte előadását Görgei Artúr honvédtábornok 1848/49-es tevékenységéről, a maroknyi számú hallgatóság egy új szerveződés, a székesfehérvári História klub megszületésénél volt jelen. A klub célját akkor úgy fogalmaztuk meg, hogy a történelem iránt érdeklődő székesfehérvári közvéleményt és a magyar történetírást egyaránt foglalkoztató aktuális történelmi problémákról a klubtagságot a téma (-ák) legavatottabb szakemberei tájékoztassák, s az előadásokat követő műhelyviták során érvek és ellenérvek ütköztetésére is sor kerülhessen. A havonta sorra kerülő előadások zömében a magyar történelem legérdekesebb tárgyköreit ölelték fel, de a témák között számos egyetemes történelmi vonatkozású is helyet kapott.

A székesfehérvári História klub hamarosan a város és városkörnyék történelemtanárainak, érdeklődő polgárainak, a történelemből továbbtanulni szándékozó középiskolásoknak közös szellemi műhelyévé vált. A nyolcvanas évek második felének oldódó politikai közegében, de amikor a másképp gondolkodás még nem kaphatott szélesebb nyilvánosságot és publicitást, a História klubban számos olyan előadás hangzott el, amelyeket korábban tabu témaként kezelt a hatalom. *Gergely Jenő* előadása a magyar katolikus egyház 1945 utáni szerepéről, ezen belül is a Mindszenty-perről, *Menyhárt Lajos* kitűnő eszmefuttatása a szatálinizmusról mint politikai-történelmi jelenségről, *Zinner Tibor* értekezése a magyarországi koncepciós perekről vagy *Für Lajos* sajtóvitát is kiváltó gondolatai nemzettudatunk zavarairól, nem csupán a történelem iránt érdeklődők tömegeit vonzották, hanem mindazokat, akik újat és legfőképpen mást akartak hallani, mint amit a hivatalos pártpolitikai irányvonal megkövetelt. A klub előadóinak és előadásainak megválasztásával tehát indirekt módon politizált, s nem volt kétséges elkötelezettsége a változások mellett. Ezen túlmenően azonban továbbra is a szakmailag kifogástalan, igényes és magas szintű történelmi ismeretterjesztést tekintette fő feladatának. Ennek sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a klub rendezvényeit mind több történelem szakos kolléga látogatta, s hamarosan a História klub adott otthont a történelemtanárok városi továbbképzésének is.

A széles nyilvánosságot érdeklő és érintő programok mellett nem kevésbé voltak népszerűek a Székesfehérvár történetével foglalkozó témák. Ezeket legtöbbször a város egy-egy jeles eseményéhez, évfordulójához kötöttük. A sort *Rottler Ferenc* Szekfű Gyula és Székesfehérvár című előadása nyitotta meg, majd a székesfehérvári királysírok pusztulásának történetét vázolta *Buzinkay Géza*. 1988 Székesfehérvár ünnepi éve volt. Májusban a török alóli felszabadulás 300., augusztusban államalapító Szent István királyunk halálának 950. évfordulóját ünnepelte a város. A rendezvények között a História klub előadásai is szerepeltek. *Hegyi Klára* Székesfehérvár török kori hétköznapjait elevenítette fel, *Varga J. János* pedig a város visszafoglalásának katonai előzményeit és menetét ismertette. Szent István napjával összefüggésben *Csomor Lajos* ötvös-aranyműves a Szent Koronával kapcsolatos kutatásait és hipotéziseit tárta a fehérvári polgárok elé.

Kerek évfordulókhoz nem voltak köthetőek ugyan, mégis nagy sikert arattak azok az előadások, amelyek Székesfehérvár egy-egy olyan korszakát tárgyalták, amelyben a város országos események színterévé vált. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc helyi történéseiről *Erdős Ferenc*, Székesfehérvár második világháborús frontnapjairól *Veress D. Csaba* emlékezett meg.

Külön előadássorozatot szentelt a klub Erdély történetének, valamint a magyar--román történelmi együttélés problematikájának. A témát *Barta Gábor*, *Nagy László* és *Borsi-Kálmán Béla* előadásai vezették be az erdélyi fejedelemség születéséről, a fejedelmek XVI.-XVII. századi Habsburg-ellenes harcairól és az évszázados magyar-román viszony neuralgikus pontjairól. Erdély sorsát a királyi Romániában *Szász Zoltán*, Magyarország és

Románia második világháborús szereplésének összehasonlítását *Vargyai Gyula*, míg Románia 1945 utáni nemzetiségi politikáját *Lipcsey Ildikó* tárgyalta.

A nemzetiségi kérdés szélesebb összefüggésben is szerepet kapott a História klubban. *Varsányi Péter István* 1848/49 nemzetiségi villongásait, *Gergely András* a történelmi Magyarország felbomlásának azon összefüggéseit emelte ki, amelyek a nemzetiségi kérdés megoldatlanságából adódtak.

Az 1988-as év a História klub életében mérföldkőnek tekinthető. Ekkortól vállalta fel a klub a történelemtanárok szakmai továbbképzését, kapcsolódott be a városi ünnepek megszervezésébe, s az év augusztusában két önálló tanulmány megjelentetésével kiadványsorozatot indított útjára „História klub füzetek” címmel. Mindkét kötet Szent István ünnepéhez kötődött. Csomor Lajos Szent István koronázási jelvényeinek eredetéről, *Radics Péter* a nagy király csaknem ezer éves székesfehérvári kultuszáról értekezett.

A „História klub füzetek” sorozatban 1993-ig még további hét kötet jelent meg. Köztük helytörténeti jellegű és országos érdeklődésre számot tartó munkák egyaránt találhatóak. A legtöbbjük előadásként hangzott el a História klubban, s a nagy érdeklődésre való tekintettel döntött a klubvezetés megjelentetésük mellett.

A História klub 1989-től éves programjának összeállítása során külön figyelmet fordít arra, hogy az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny történelem pályatételeihez kapcsolódó előadások szervezésével segítséget nyújtson azoknak a középiskolás diákoknak, akik ezen az országos versenyen indulni kívánnak.

A rendszerváltozást követő esztendő új, korábban szinte elképzelhetetlennek tűnő lehetőségeket teremtettek a História klub számára is. Olyan előadók és témák szerepelhettek a klub műsorán, akiről és amelyekről a nyolcvanas évek közepén még álmodni sem lehetett. Az egyik ilyen kérdéskör volt 1956. A témában megszólaltak történészek – *Varga László*, *Rainer M. János* – s az eseményeket egykoron aktívan alakító résztvevők: így Király Béla, a Nemzetőrség 1956-os főparancsnoka, a Nagy Imre-perben életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélt egykori budapesti rendőrfőkapitány Kopácsi Sándor, Pongráz Gergely, a Corvin-köziek legendás vezetője, Méray Tibor, az 1956-os emigráció fontos szereplője, aki évtizedeken át szerkesztette a nyugati magyarság talán legismertebb lapját, az Irodalmi Újságot.

De lehetőséget kaptak múltjuk értékelésére és egykori önmagukkal való szembenézésre az ötvenes évek olyan személyiségei, mint az ÁVH egykori alezredese, a honvédelmi miniszter Farkas Mihály fia *Farkas Vladimir* és Magyarország volt miniszterelnöke, a Varsói Szerződés alapokmányát hazánk nevében kézjegyével ellátó *Hegedűs András*.

Hosszú hónapokon át foglalkozott a klub Magyarország második világháborús szereplésével. *Tilkovszky Loránt* a közvetlen előzményekről, a magyar-jugoszláv viszonyról, s Teleki Pál miniszterelnöknek Magyarország háborús részvételéről alkotott felfogásáról szólt, *Ölvedi Ignác* a casus bellinek számító, napjainkig vitatott kassai bombázás körülményeit taglalta, *Szakály Sándor* és *Szabó Péter* a magyar 2. hadsereg frontra küldésének körülményeit, a politikai-katonai előzményeket, a hadseregparancsnok Jány Gusztáv vezérezredes pergőtűzben álló személyiségét és a magyar 2. hadsereg 1943. januári katasztrófáját elemezte. A témához három egykori szemtanú is hozzászólt. Gallyas Ferenc mint haditudósító esett orosz hadifogságba, ahol hosszú ideig együtt volt Stomm Marcel altábornaggyal, a magyar 2. hadsereg III. hadtestének parancsnokával. Kéri Kálmán vezérkari ezredesként 1944 őszén a Kárpátok térségében harcoló 1. magyar hadsereg vezérkari főnökeként élte át október 15-16-át, a Horthy-féle kiugrási kísérletet. Tobak Tibor pedig egyike volt azon vadászrepülőknél, akik 1944/45-ben élet-halál harcukat vívták a magyar légtér védelmében az angolszász és szovjet légierővel.

Az eseményekben részt vevők nyilatkozatait és a történészi kutató munkát ötvözte a Svájcban élő *Gosztonyi Péter* mindkét előadásában. Előbb Budapest 1944/45-ös ostromát, utóbb Magyarország második világháborús katonai részvételét vizsgálta a források és a szemtanúk visszaemlékezései alapján. A témakört a világháború magyar katonai és polgári áldozatainak, a szovjet és nyugati hadifogságba esett honfitársainknak, valamint a Szovjetunióba elhurcolt áldozatoknak a számbavétele zárta. Az összegzést *Stark Tamás* készítette.

A História klub meghívását elfogadva előadást tartott a klubban *Habsburg Ottó* is. Ezúttal nem mint politikus, hanem mint a XX. század nagy tanúja bővölte el a hallgatóságot. Elemezte és értékelte a Habsburgok történelmi szerepét, felvillantotta apjának, IV. Károlynak uralkodói arcélét, sikertelen visszatérési kísérleteit a magyar trónra. Bátor kiállását a náciizmus üldözöttei mellett, s aktív antifasiszta múltját szerényen elhallgatva szólt a második világháború előestéjén Ausztria sorsát eldöntő Anchlussról, majd Franciaország német lerohanásáról, s a világháború utáni nagy tervéről, a páneurópai gondolatról.

Nem maradhatott ki a História klub programjából a közvéleményt rendkívüli módon foglalkoztató első világháborút lezáró békeszerződések ügye. A Párizs környéki békék diplomáciai előkészítéséről, a tárgyalások menetéről és tartalmáról *Diószegi István*, az Apponyi Albert vezette magyar béke delegáció próbálkozásairól *Galántai József* értekezett.

A '80-as, '90-es évek fordulóján a mind gyorsabban változó nemzetközi helyzet számos kihívása történelmi válaszokat is igényelt. *Mózes Mihály* az USA fejlődésmodelljét, *Fisches Ferenc* a Jaltától Máltáig tartó nemzetközi kapcsolatok trendjét, *Szilágyi Ákos* az Oroszországban jelentkező jobb- és baloldali radikalizmus XX. századi történetét vizsgálva mutatott rá a két szuperhatalom múltból táplálkozó jelenbeli folyamataira.

A Videoton Oktatási Központ könyvtára 1993 februárjáig volt segítőtje, támogatója, ott-hont adója a székesfehérvári történelemkedvelő közönség História klubjának. Az eltelt hét és fél esztendő alatt 63 előadás hangzott el. Az utolsó 1993. február 10-én. A Videoton gyár új tulajdonosai ugyanis felszámolták a könyvtárat, s annak maradékát a gyár területére költöztették át. A könyvtár ezzel elvesztette közművelődési funkcióját, a városi látogatók előtt bezárult. A História klub kénytelen volt a Videoton Oktatási Központ könyvtárában egyszer s mindenkorra befejezni működését. Ezzel olyan kulturális-szellemi műhellyel lett szegényebb az intézmény, mely nem csupán Szombathelytől Debrecenig volt ismert és elismert, hanem vendégeket fogadott Németországból, Svájc-ból, Franciaországból, sőt még a tengerentúlról is.

A klub vezetése látva a könyvtár egyre jobban ellehetetlenülő helyzetét, már korábban alapítványt hozott létre „Történelem Barátok Köre Székesfehérvár” néven. Jelenleg ez az alapítvány működteti a klubot, mely segítséget kap A Szabadművelődés Házától. A Szabadművelődés Háza otthont adott a Klubnak, s várhatóan a jövőben anyagilag is támogatni tudja az 1985-ben útjára indított kezdeményezést.

A székesfehérvári História klub tehát nem szűnt meg. Szándékaink szerint két előadássorozatot indítunk útjára az 1993/94-es esztendőben. Az egyik „XX. századi politikusportrék” címmel századunk magyar miniszterelnökeit mutatná be, míg a másik az 1945 utáni magyar történelmeket venné nagyító alá. Ezen utóbbira azért is nagy szükség van, hiszen ettől a tanévtől kezdve az érettségi tételek között ismételten szerepelni fognak az utóbbi félszáz évre vonatkozó kérdések.

A História klub pedig híven közel nyolcesztendő múltjához, előadásaival továbbra is segítséget kíván adni az érettségi és felvételi előtt álló középiskolásoknak, szakmai támogatást a történelmet tanító kollégáknak, s maradandó élményt valamennyi történelmet kedvelő székesfehérvári polgárnak.

Előadások a História klubban

1985-1993

1. *Bona Gábor*: Görgei Artúr a szabadságharc hadvezére
2. *Gergely András*: A nemzetiségi kérdés és a történelmi Magyarország felbomlása
3. *Kertész István*: Az ókor nagy csatái a legújabb kutatások tükrében
4. *Vigh Kálmán*: Oroszország 1905–1907
5. *Szabad György*: Miért folyt a küzdelem 1848-ban?
6. *Nagy László*: Erdély a Habsburg-ellenes függetlenségi harcok élén
7. *Galántai József*: Ausztria–Magyarország útja az I. világháborúba
8. *Urbán Aladár*: Batthyány Lajos miniszterelnöksége
9. *Bakay Kornél*: Adalékok és érdekességek Magyarország XI–XII. századi történetéhez
10. *Gergely Jenő*: A katolikus egyház története Magyarországon 1945 után

11. *Rottler Ferenc*: Szekfű Gyula és Székesfehérvár
(Ami a Szekfű-évforduló kapcsán kimaradt)
12. *Rázsó Gyula*: A török elleni felszabadító háborúk
13. *Szakály Ferenc*: A mohácsi csata a legújabb kutatások tükrében
14. *Veress D. Csaba*: Végvárak a Bakonyban
15. *Menyhárt Lajos*: A sztálinizmus mint politikai jelenség
16. *Buzinkay Géza*: A székesfehérvári királtság pusztulása
17. *Csiffáry Gergely*: A két Lenkey (Lenkey János és Lenkey Károly) az 1848/49-es szabadságharcban
18. *Csomor Lajos*: Szent István koronája nyomában
19. *Bertényi Iván*: A császár fél évszázada (Zsigmond 1387–1437)
20. *Barta Gábor*: Az Erdélyi fejedelemség születése
21. *Zinner Tibor*: Konceptciós perek Magyarországon
22. *Diószegi István*: A Párizs környéki békék
23. *Borsi-Kálmán Béla*: Magyarok és románok a Kárpát-medencében
24. *Veress D. Csaba*: A sokat szenvedett város (Székesfehérvár 1944/45)
25. *Hegyi Klára*: Istolni Belgrád, mint a török félhold előretolt bástyája
26. *Varga J. János*: Székesfehérvár eliberata
27. *Für Lajos*: Nemzettudatunk zavarai történész szemmel
28. *Vargyai Gyula*: Magyarország és Románia a II. világháborúban
29. *Mózes Mihály*: Az USA mint fejlődésmodell
30. *Kiszely István*: Az őshaza nyomában Kőrösi Csoma Sándor útján
31. *Szász Zoltán*: Erdély a királyi Romániában
32. *Dümmerth Dezső*: A pogány magyarság ősvallása
33. *Erdős Ferenc*: Székesfehérvár 1848/49
34. *Varsányi Péter István*: A nemzetiségi kérdés 1848/49 Magyarországon
35. *Kun Miklós*: Sztálin és Trockij
36. *Tobak Tibor*: Fejezetek a magyarországi légi harcok történetéből
37. *Gallyas Ferenc*: A történelmi igazság nevében (Stomm Marcel tragédiája)
38. *Fekete Sándor*: A Petőfi-rejtély nyomában
39. *Varga László*: 1956 alapkérdései
40. *Balogh Margit*: A Kádár-korszak egyházpolitikája
41. *Lipcsey Ildikó*: Románia nemzetiségi politikája 1945 után
42. *Ölvedi Ignác*: Magyarország belépése a II. világháborúba
43. *Simon V. Péter*: Kossuth Lajos politikai pályája
44. *Nagy László*: A Habsburg-kérdés új megvilágításban
45. *Király Béla*: 1956 mai szemmel
46. *Poór János*: Az európai felvilágosodás
47. *Kéri Kálmán*: Átélttem a kiugrási kísérletet
48. *Kopácsi Sándor*: Budapest rendőrfőkapitánya voltam 1956-ban
49. *Gosztonyi Péter*: Budapest 1944/45-ös ostroma
50. *Fischer Ferenc*: Jaltától Máltáig
51. *Pesti János*: Válság – csodavárás – világháború. A Kaszap-kultusz összefüggései
52. *Habsburg Ottó*: Századunk tanúja
53. *Galántai József*: Az Apponyi vezette magyar béke-delegáció Párizsban
54. *Pongrácz Gergely*: A Corvin-köz parancsnoka voltam 1956-ban
55. *Farkas Vladimir*: Az ÁVH alezredese voltam
56. *Méray Tibor*: A harcunkat megharcoltuk. Az Irodalmi Újság 40 éve
57. *Stark Tamás*: Hadifoglyok és polgári elhurcoltak a Szovjetunióban
58. *Hegedűs András*: Sorsfordulók és rendszerváltozások századunkban
59. *Tilkovszky Loránt*: Teleki Pál és a magyar-jugoszláv viszony
60. *Gerő András*: Polgárosodás és modernizáció Magyarországon
61. *Szilágyi Ákos*: A szélsőségek Oroszországa. (Jobb- és baloldali radikalizmus a XIX–XX. századi Oroszországban)
62. *Szakály Sándor-Szabó Péter*: Egy hadsereg emlékezete. A magyar 2. hadsereg a Donnál

63. *Rainer M. János*: A Jelcin-dosszié titkai
64. *Hermann Róbert*: A Görgei-kérdés története
65. *Szász Zoltán*: Az utolsó Habsburgok. Ferenc Ferdinánd és IV. Károly
66. *Gosztonyi Péter*: Magyarország részvétele a II. világháborúban

A História klub füzetek sorozat eddig megjelent kötetei:

1. *Csomor Lajos*: Szent István koronázási jelvényeinek eredete
2. *Radics Péter*: A Szent István-kultusz ezredéve Székesfehérvárott
3. *Zinner Tibor*: Adalékok a magyarországi koncepciós perekhez
4. *Menyhárt Lajos*: A „sztálinizmus”, mint történelmi jelenség
Vigh Kálmán: Oroszország az utolsó Romanov, II. Miklós alatt (közös füzetben)
5. *Hegyi Klára*: Székesfehérvár a török korban
Varga J. János: Béctől Székesfehérvárig (közös füzetben)
6. *Nagy László*: Erdélyi fejedelmek a Habsburg-ellenes harcok élén és Adalékok a Habsburg-kérdés újraértékeléséhez
7. *Veress D. Csaba*: A bakonyi végvárak története
Vizi László Tamás: A XVI. századi végvári szervezet a Duna és a Balaton között (közös füzetben)
8. *Erdős Ferenc*: Székesfehérvár a forradalom és szabadságharc városa 1848/1849.
9. *Bakay Kornél*: Szent László király somogyvári apátsága

VIZI LÁSZLÓ TAMÁS

Nem csak történelemtanároknak

Magyarország miniszterelnökei 1848-1990

„Újszerű feladatot vállaltak e kötet történész szerzői. Bemutatják – időrendi sorrendben – azokat a magyar politikusokat, akik rövidebb-hosszabb ideig hazánkban a végrehajtó hatalom élén álltak. A szerzők célja elsősorban az volt, hogy az olvasó megismerje az ország életében egy-egy időszakban meghatározó szerepet játszó személyiségeket, útjukat, amely a miniszterelnöki bársonyszékhez vezetett, s politikusi tevékenységükből hangsúlyozottan kormányfői tevékenységüket. A távozásukat követő életutak sem tanulság nélkül valók. Mindez együtt a magyar történelem sajátos olvasókönyvét hozta létre. A szerzők nyíltan bevallják, hogy nem szigorú értelemben vett szakmai-tudományos könyvet írtak, hanem arra törekedtek, hogy minden érdeklődő – kisdiktól a pedagógusig, a kíváncsi felnőttig – olvasmányos, közérthető, sok-sok képpel színesített kötetet vehessen kézbe.”

A fenti bevezető sorok a Cégér Kiadói Kft. által 1993-ban közreadott „Magyarország miniszterelnökei 1848-1990” című kötetben olvashatók. Ha csak ezeket a sorokat olvasnánk el már egyetérthetnénk a kiadói szándékkal és céllal, hiszen olyan vállalkozásba fogtak, mely sokunk számára jelenthet komoly segítséget a magyar történelem tanításában. Gondoljuk csak meg, mennyi és milyen segédeszköz, lexikon, életrajzi gyűjtemény, történelmi kronológia, forrásgyűjtemény áll a rendelkezésünkre, mit találunk a tanári kézikönyvtár – már ahol van ilyen – vagy a saját könyvtárunk polcán? Ha őszintén akarunk válaszolni erre a kérdésre, akkor azt mondhatjuk: alig valami használhatót.

Valahol el kell, el kellett kezdeni a hiányok megszüntetését. Talán erre is gondoltak a kiadó vezetői, amikor a magyar történetírásban jeleskedő egyetemi oktatókat – *Urbán Aladár, Pölöskei Ferenc, Romsics Ignác, Izsák Lajos, Szerencsés Károly* – kérték fel egy olyan kézikönyv megírására, összeállítására, amely a tanároknak és diákoknak is biztos